

СКАЛЬПЕЛЬ І СТЕК Життя і образи доктора Богдана Білінчука

Богдан Білінчук — лікар і митець. А розповідь про митця традиційно прийнято починати з того, коли, де і у кого він вчився, як з роками зростала його майстерність, тобто у статті автор прагне розкрити динаміку творчого процесу, показати його у зв'язку з концептуальними проблемами сучасного йому художнього процесу. Може видатися парадоксальним, але у розповіді про Богдана Білінчука, хірурга Львівської лікарні швидкої та невідкладної допомоги, як митця, приходиться оминати ці стадії. Проте, як водиться, почнемо все ж таки з самого початку. З життя. Його біографія може стати сюжетом окремої повісті, захоплюючої і драматичної. Можливо, Богдан Михайлович колись напише книгу свого життя.

Його батьки, Михайло і Стефанія, познайомились один з одним не серед рідних гір і полонин, а при обставинах, далеких від романтики: майже відразу після «золотого вересня» 1939 року їхні сім'ї (батькову з Жаб'єго, мамину з-під Галича) було депортовано. Родина Білінчуків не була заможною, але й не бідувала, бо була працювитою. Та для «визволителів» і цього було достатньо. І молоді люди зустрілись в ешелоні по дорозі до Сибіру й одружились у Красноярську. Там народилась Богдана старша сестра. Витримати тяжкі умови життя було несила і Білінчуки відважились повернутися на Батьківщину й оселилися у селі Трійця Снятинського району на Івано-Франківщині, де 1948 року народився Богдан [1].

Батькові брати — старший Дмитро і молодший Василь у рідному селі Жаб'єму (Верховина) вступили до лав УПА і воювали проти окупантів — німецьких, а потім і радянських. Дмитро «Хмара» був сотенним, а Василь «Сибіряк» — кулеметником у боївці брата. Василь загинув в районі гори Костричі, прикриваючи відхід братової сотні у 1952 році. Дмитра схопили того ж року і розстріляли в Києві у Лук'янівській в'язниці. Дмитро мав фотоапарат і на своїх світлинах залишив образи побратимів. Очевидно, фотографував ще хтось, бо на знімках можна бачити і Дмитра, і Василя. Відступаючи, «Хмара» заховав плівки у бляшанці, яку знайшли аж у 1990-х. Зараз світлини Дмитра Білінчука зберігаються у Яворівському фотоархіві УПА і є цінним документальним матеріалом для істориків визвольного руху 1940–1950-х. Не минула лиха доля і Михайла Білінчука: батька Богдана було заарештовано у 1949 році. На волю вийшов у 1959. У 1998 році львівське видавництво «Край» випустило у світ книжку Михайла Білінчука «Доля борця» — публіцистичний нарис про командира УПА «Хмару» з Верховини та рейди його бойової сотні. Участь близьких родичів у визвольній боротьбі у подальшому вплинула на долю Богдана Білінчука, його життя, кар'єру.

Ще навчаючись у сільській школі, він захопився малюванням, думав навіть про мистецьку освіту, але батько бачив сина і старшу доньку виключно лікарями. Богдан стає студентом Івано-Франківського медичного вишу, який завершує у 1975 році. В інституті, як і раніше, у школі, він був редактором стінки, реалізувавши тут не лише художній, а й літературний хист. В інститутські роки у нього було ще одне захоплення — спорт. Навіть думав поступати в інститут фізкультури, багато тренувався і закінчив медінститут на два роки пізніше, ніж його одногрупники. Отримавши диплом хірурга, молодий спеціаліст вирушає до Одеси поступати до інтернатури, бо мріяв ходити у закордон. Але дорога закордон родичу учасників бойових дій Української Повстанської Армії була закрита. І Богдан Білінчук вирушає на Урал, де починає працювати хірургом у лікарні міста Челябінськ. Саме тут і саме тоді розпочалося друге життя доктора Богдана Білінчука: дало про себе знати мистецьке обдарування, і з пластиліну він почав ліпити мініатюрні композиції, яких ставало дедалі все більше. Переважно, це були жанрові сценки, героями яких він обрав своїх колег-лікарів. Однією з перших була композиція «Хірурги», відлита 2007 року у бронзі. Тут все, як насправді, навіть більше: надто зосереджені обличчя, надто великі скальпель в руках у центрального персонажа та судинний протез у його колеги. Це судинні хірурги, готові до оперативного втручання, вони сповнені рішучості і відваги.

У композиції «На операцію» (1979) двоє «хірургів» несуть довжелезний скальпель. Це не дружні шаржі, це надмір, перебільшення з прагненням посилити виразність образу. Такі прийоми Білінчук застосовуватиме в роботах наступного періоду, вони стануть характерною ознакою, відмінною рисою його творчого методу.

Ранні роботи, виконані у Челябінську, поклали початок наступним численним скульптурам доктора-митця. У цих роботах були знайдені основні композиційні прийоми, визначена образно-змістова концепція, що її розвиватиме Богдан Білінчук у наступний період своєї творчості, тепер вже у Львові, куди він приїхав у 1981 році. Тут він закінчив клінічну ординатуру по напрямку «хірургія» і вже понад тридцять років працює хірургом у лікарні швидкої і невідкладної допомоги.

Коло сюжетів скульптурних творів Б. Білінчука з роками стає значно ширшим, збагачується новими образами, але композиційно-пластичні принципи і притаманна йому творам особлива настроєвість — добрий гумор, іронія, гротеск — залишилися незмінними, наповнюючись несподіваним контекстом, багатовекторністю образного трактування, а відтак і сприйняття того чи іншого сюжету. Оглядаючи один за одним ці мініатюрні твори, дивиєшся творчій фантазії автора, його вигадці, тому, як він простими засобами досягає самотності образного вислову.

Свої перші роботи, ті що привіз з собою з Челябінська, і створені вже у Львові — «Автопортрет», «Наталка», «Доктор Леббі» та інші, виконані у своїй, так би мовити, традиційній для нього манері, Б. Білінчук наважився показати Дмитрові Крвавичу, Народному художнику України, відомому скульптору, педагогу, мистецтвознавцю. Крвавич зауважив, що самотність його пластичної мови найяскравіше проявляється в малих формах, а не в портретах, виконаних у манері професійної скульптури, саме мала пластика розкриває його творче обличчя як митця. Такої ж думки були і провідні львівські митці Е. Мисько, З. Кецало, Я. Мотика, яким він показував свої роботи.

Поєднувати працю хірурга у лікарні швидкої та невідкладної допомоги і творчу діяльність, яка вимагає самовіддачі, зосередженості на самому процесі творення, нелегка справа. Проте, професія лікаря, щоденне спілкування з різними людьми-пацієнтами до певної міри й допомагає йому як митцеві: різні характери, різні життєві ситуації в уважного спостерігача викликають асоціації, які потім, вже переосмислені, втілюються у матеріалі.

Перша персональна виставка митця, яку відкривав З. Кецало, відбулась у приміщенні Львівської Спілки письменників 1996 року. Було представлено 33 скульптурні композиції, виконані в різних матеріалах — гіпсі, граніті, кераміці. Керамічну роботу з цієї виставки «Весна» («Коти») купила Хіларі Клінтон. А вже у 2005 році в Палаці мистецтв у Львові було репрезентовано 140 творів.

Свій творчий потенціал Б. Білінчук реалізовує на лише у пластиці. У 2006 році у виставочному залі Спілки художників України у Києві окрім скульптурних, експонувалось 30 живописних творів митця. У 2008 році Б. Білінчук стає членом Національної Спілки художників, рекомендації до вступу йому дали З. Кецало, Яр. Мотика, Г. Кудлаєнко.

Твори Б. Білінчука за своєю видовою приналежністю відносяться до малої пластики, або іншими словами — це скульптура малих форм. Особливостями цього виду є не лише усталені розміри (висота — до 1 метра), а й камерність, інтимність, психологічний зв'язок з глядачем. Мала скульптура відкриває перед митцем широкі можливості імпровізації, експерименту. Коло тем і сюжетів для цього виду скульптури не обмежені, часом зовсім не примітні, буденні. Але втілені засобами пластики прості побутові сценки викликають несподівані асоціації, розкривають важливі для людини поняття.

У скульптурній творчості Б. Білінчука можна виділити певні цикли, сюжетні теми. Мабуть, найчисельніша тема — жіноча. Жінка виступає в його композиціях у різних іпостасях. У побутових — пере, шаткує капусту, тре мак, купається у дощівці, відпочиває на дивані... А ось дві повногруді хвостаті русалки затиснули в обіймах чолові'я... Героїні Білінчука далекі від класичного або сучасного ідеалу краси: вони земні, пишнотілі, часом кумедні, незграбні, але зворушливі у своїй безпосередності і відвертості у прояві почуттів. Подекуди, своїх героїнь автор застає у несподіваних, часто, трагікомічних або просто комічних ситуаціях. Невдоволена жінка сидить на ліжку, повернувшись спиною до охлялого, немічного чоловічка («Не у "формі"»), або чоловік і жінка сидять у ванні, торкаються одне одного і мліють від задоволення («Жарти»). А ось ситуація, як у відомій пісні: рішучого виду жіночка, до ноги якої притулилось бісеня, продає чоловіка-пняка зі штофом у руці. Чоловічок мало не удвічі менший за жінку, що підкреслює його усю його нікчемність («Ой, продам я мужа»). В композиції «У човні» бачимо оголену довговолосу діву, яка завзято веслує — ситуація, яку навряд чи побачиш у реальному житті,

але у творах Білінчука реальність і загадка становлять головний принцип його методів образотворення. Звертає на себе увагу ще й така риса Білінчукових творів, у яких жінка зображена у компанії з чоловіком: вона завжди виступає ініціатором, «веде» головну «партію» у дуєті, бо перевершує чоловіка не лише фізичними якостями, а й характером, силою духа. У композиції «Козак Мамай» також присутня жінка (Химка, чи, може, Маруся): у товаристві козаків вона слухає тужливу пісню козака-бандуриста. Як і у відомих народних картинах, біля козака кінь і спис. І у цій композиції жінці відведена важлива роль: вона стоїть (козаки слухають бандуриста сидячи), до її плеча притулився кінь, вірний товариш козака. Звернувшись до найпопулярнішої у народному малярстві теми, художник зумів відтворити настрій, поетику образів у притаманній його творчості пластичній манері.

Ціла низка Білінчукових композицій розкриває й інший бік «жіночої теми» у його творчості. Це образи, як прийнято було говорити за часів «соцреалізму», простої трудівниці. «Шаткування капусти», «Тре мак», «Праля», «Квіткарка» — в образах цих жінок, зображених у конкретній життєвій ситуації, можна відчутти відлуння далеких дитячих вражень, вони зігріті щирим людським почуттям.

Останнім часом художник все частіше звертається до кольору, робить його важливим компонентом образно-пластичної і декоративної виразності творів. Особливе місце у пластичній поліхромії Б. Білінчука посідає портрет. Екс-Президента він зображує з дружиною в оточенні дітей і «любих друзів». Цю роботу на виставці у Національній Спільноті художників України оглядав сам Президент і вельми схвально її сприйняв. Звертаючись до образів конкретних персонажів, художник не ставив перед собою завдання відтворити їхні портретні риси. Проте, у цій композиції, навантаженій фігурками, можна безпомилково упізнати «who is who». Кожному з них відведена певна роль: хтось пропонує Президентові корону, пані на плечі щось нашіптує на вухо, персонаж у червоному протестує, двоє інших тягнуть на себе портфель, лише сивоволосий пан у чорному костюмі і білій сорочці зберігає спокій...

Слід відзначити належне почуття гумору у автора: в композиції присутня ще одна цікава деталь — вощина, як натяк на пристрасть Екс-Президента до бджільництва. Колористична гама цього багатофігурного твору далека від гармонії, в ній є щось від яскравих, дзвінких барв гамірного українського ярмарку. Білінчук розписує фігури червоним, жовтим, зеленим, блакитним, чорним, білим — ця кольорова «карусель» органічно входить у змістову канву твору, насичує його декоративністю, посилює виразність кожного образу і усього ансамблю в цілому.

У подібному стилі виконано портрет львівського живописця М. Демцю у червоному у береті, з довгим зеленим волоссям, чорними вусами, з обличчям, пофарбованим у жовтий, синій, білий кольори. Цим прийомом Б. Білінчук підкреслює небуденність, виключність персонажа. І тут автор деталізує, ніби підказує глядачеві інформацію про свого героя: пензлі вказують на його професію, медалі — на заслуги митця, Ейфелева вежа з картузом, будинок берлінського парламенту — натяк на те, що живописець підкорив Європу, та інше. А за головою Митця — його Муза: вона тримає ліхтар зеленого кольору, подібний на той, яким залізничні доглядачі освітлюють вночі колію. Цей твір ще раз переконує, наскільки важливу роль Б. Білінчук надає деталям, вони завжди дотепні, красномовні в контексті сюжету і композиційно виправдані у кожному конкретному випадку. «Портрет М. Демцю» виконано в шамоті, він складається з десятка фрагментів, які випалювались окремо, а потім монтувались у єдине ціле, покривались емалью і знову випалювались.

2010–2012 роки у житті доктора Богдана Білінчука були вельми напруженими: він готувався до європейського футбольного чемпіонату. Готувався, як митець, і у результаті Львів, окрім нової спортивної арени, отримав восьмидесятивосьмифігурну композицію «Еуро 2012». Частина фігур цієї композиції була виконана у бронзі, решта — у пластліні, закріплені фіксатором. Кожна фігурка ліпилась окремо. Ті, які мали бути бронзовими, спочатку відливалась у парафіні, потім у металі в київській бронзоліварній майстерні і доводились до завершення, захищались автором у Львові. Для того, щоб розсадити «глядачів» Б. Білінчук з фанери виконав «трибуну», а на передньому плані розмістив «поле з гравцями». Власне, поле і 24 фігурки спортсменів були відлиті у бронзі. Загальні розміри цієї композиції вражають: вона має завширшки 2 м 15 см, її висота — 85 см, глибина — 1 м 40 см, висота фігурок — 25 см. Фігурки футболістів прикріплені до бронзового «поля», яке складається із окремих модулів. Кожен з «учасників» цього видовища має свого реального прототипа, хоч автор і у цьому випадку не прагнув до портретної достовірності. У цій композиції все умовно, і у той самий час зрозуміло. Неважко упізнати на трибуні А. Данилка зі «звездою», О. Скрипку з баяном поруч з братами Клічками. Тут і Г. Суркіс, і Р. Ахметов, І. Кондратюк, М. Поплавський, відомі українські і зарубіжні футболісти та тренери. Присутній тут і сам автор: він тримає в руках рамку з лежачою жіночою фігуркою: це його

Муза-натхненниця, яка ніколи не залишає Митця. Відбір персонажів у цьому творі довільний, цим Б. Білінчук прагнув підкреслити, що футболем захоплюється широке коло людей, не залежно від професії, посади чи ролі у суспільстві. Загальний сценарій цього футбольного дійства ретельно продуманий: для кожної дійової особи автор знайшов потрібний жест, вираз обличчя. Особливо напружену дію він розгортає на першому плані, безпосередньо, так би мовити, на «полі». Художник зображує футболістів у складних ракурсах, поворотах, зображуючи гострі моменти спортивної боротьби. Гравці активно проявляють свої емоції, енергійно жестикулюючи.

Ця композиція була експонована перед Палацом Потоцьких у дні підготовки і проведення у Львові футбольного матчу європейського чемпіонату.

Завершуючи розмову про скульптуру доктора Богдана Білінчука, не можна лишити поза увагою його аніمالістику. Цей жанр малої пластики представлений цілою галереєю представників живої природи, серед яких головна роль відведена птахам і котам. Художник підмічає їхні повадки, природну грацію, вкладаючи у твори власні враження, спостереження, почерпнуті безпосередньо з природи. Кожна композиція — це коротка розповідь, в якій реальність переплітається з фантазією, як у малюнках Марії Примаченко. «Добра королева» з віночком, накинута на ріг, дивиться кокетливо на глядача; на її спині спочиває теля, на хвості — пташка, а під животом примостився кіт. Є у нього і «Добрий кіт», на якому безпечно — на голові, спині, хвості — розсілися птахи. Елегантний білосніжний пелікан, поважні чорно-білі пінгвіни, туканчики і ворони — цей пернатий «репертуар» у виконанні Б. Білінчука викликає цілу гаму емоцій і, можливо, нашттовне глядача на роздуми про невизначеність кордонів між вигадкою і реальністю.

Як вже згадувалось, 2006 року Богдан Білінчук разом зі скульптурою експонував у столиці свій живопис. На його полотнах бачимо знайомих персонажів: жінок, які перуть, сваряться, відпочивають, бавлять дітей, котів на прогулянці, птахів тощо. Б. Білінчук малює олією, пастеллю, акриловими фарбами на полотні або на папері. Як і у скульптурі, у живописних творах

він імпровізує, фантазує, не прагнучи, щоб у його картинах все було «як у житті». Головне для художника — захопити, здивувати глядача, викликати у нього позитивну реакцію. Цьому сприяють і сюжети, і характер персонажів, і, особливо, яскраво-дзвінка колористика, побудована на чистих, відкритих кольорах. В картинах Б. Білінчука відсутнє традиційне світлотіньове моделювання, повітряна лінійна перспектива: простір він організує виключно кольором, звучним декоративним акордом, на диво гармонійним, емоційним. Саме кольору у його творах відведена роль виразника простих, але щирих почуттів автора.

Якщо говорити про жанри живописних творів Б. Білінчука, то провідне місце належить побутовому, у якому домінує тема міста. Переважно, це багатофігурні композиції, дія яких відбувається на вулиці, у громадському транспорті, вони сповнені руху, рясніють деталями, їх хочеться розглядати. Кожна його картина, не лише багатофігурна, може стати сюжетом короткого оповідання або байки. Б. Білінчук добрий оповідач і вміє розглядіти, переосмислити, інтерпретувати предметний світ у його коротких миттєвостях.

Деякі Білінчукові картини побудовані за принципом стоп-кадра. Так, у творі «Перехресток у час пік» (папір, пастель) 16 персонажів, не рахуючи дітей, бурхливо сперечаються, вказуючи один на одного пальцем: картина вельми знайома. Їхні жести настільки красномовні, що неважко здогадатися, якими «комплементами» обмінюються головні учасники львівського «корку». Присутні тут і глядачі, які з інтересом спостерігають за цим спектаклем, а жіночка, що сидить на ящику на тротуарі продає насіння і взагалі ні на що не звертає уваги. Здається, варто лише запустити це вуличне відео і — все оживе: присутні замештаються, замахають руками, заверещать, засигналять...

Знайома ситуація й у картині «Субсидії» (папір, пастель). Довгий коридор, люди у чергах — старі, молоді, діти... Панує атмосфера розгубленості і довгого очікування.

У «Подіумі» (папір, пастель) Б. Білінчук зазирає у світ високої моди: по подіуму дефілюють три «моделі» і чоловік з рожево-фіолетовим волоссям (може, сам кутюр'є?). Присутні поводяться належно: фотографують, замальовують, діляться враженнями, захоплюються, а дехто відсторонився від дійства і грає у нарди, читає газету, тощо.

В картині «День народження» (папір, акрил) дія відбувається у звичайному міському помешканні: гості за столом (один головою на столі), діти скачуть на дивані, бавляться — одним словом атмосфера невимушена і однозначна. Б. Білінчук сюжети для своїх картин черпає з життя пересічних людей, які опиняються у різних життєвих ситуаціях: це повсякденність, буденність, зображення форм життя людей в оточуючій їх дійсності.

У сюжетних лініях багатьох картин Б. Білінчука — стосунки між жінкою і чоловіком. Іноді, волею художника, вони попадають у якісь кумедні обставини: наприклад, «Ой, висушу тую горілку», (полотно, акрил), де жінка (сукня зелена, волосся і панчохи сині) прокручує у пральній машинці свого чоловіка-пняка. Проте, це нереальне дійство відбувається у цілком реальному оточенні: в кімнаті, де здійснюється ексекція, пташка у клітці, ваза з квіточками на комоді, картинка на стіні, на підлозі пляшка, песик на килимочку. Включення вигаданих, часом, парадоксальних, епізодів, у цілком реальний простір, прискіпливе виписування деталей, які завжди інформативні в контексті сюжету, яскрава, локальна колористика, свідчать про розвинуту уяву, природжену фантазію Б. Білінчука, вміння засобами кольору, вибудованістю мізансцен створити справжнє видовище. Може скласти враження, що намалювати щось нереальне дуже просто, але тільки на позір: насправді, це дуже складно, бо це «нереальне» мусить бути контекстуально виправдане і мати власний сенс, змістове навантаження, треба не лише вигадати, а й знайти відповідну мову для втілення у живописному творі.

Б. Білінчук часто буває в Карпатах, у своїх рідних краях. Карпатськими враженнями наповнені його твори «На річці» (полотно, акрил), «Новий рік» (полотно, пастель), «Вертеп» (полотно, пастель), «Між городами» (папір, пастель), «На вигоні» (полотно, акрил), «Просівання пшениці» (полотно, пастель) та інші.

У живописному доробку художника останніх років є портрети: «Портрет мами» (папір, пастель), «Портрет дружини» (полотно, пастель), «Автопортрет» (папір, суха пастель). Жіночі портрети просякнуті особливим теплом, душевністю відтвореного образу. Маму художник намалював на тлі червоних квітів, яскравих, як у мальовках його землячки Параски Хоми. Обличчя жінки усміхнене: посміхаються уста, посміхаються очі. Портрет дружини художника приваблює щирістю, безпосередністю втіленого образу. І у цьому творі присутній дух народного мистецтва: на тлі на полиці глечики-двійнята, карафка, свічник з ручкою, розписаний дзбанок. В поясоному автопортреті Б. Білінчук представив себе у народному строї, як справжнього гуцульського легія: вишита сорочка, вигадливо розшитий сердак, на голові крисаня. У цьому творі художник повстає як людина з великим почуттям самоповаги, непересічна особистість з твердими життєвими переконаннями.

Скульптура і живопис, літературна діяльність [2] і боротьба за людське життя за операційним столом — на все це, здається, замало 24-х годин на добу. Така працездатність вражає і викликає величезну повагу. Втім, його праця з пензлем і стеком — це також, свого роду, терапія, прагнення принести людям радість. «Без емоцій немає мистецтва, — говорить художник. — Все повинно бути на щирих почуттях, щоб захопити глядача позитивом». І з цим важко не погодитися, адже щирість митця свідчить про його небайдуже ставлення до оточуючого світу, до людини, і ти самим створює у глядача відповідний емоційний настрій.

1. Біографічні дані про Б. Білінчука, його творчість, інформацію про його родину автор отримала безпосередньо від художника у процесі роботи над статтею у травні—липні 2013 року.

2. Білінчук Б. Ключі: Байки, притчі, оповідання. — Львів, 1993; Білінчук Б. Черевички: Байки. Казки. — Львів, 1997.

Анотація. У статті висвітлюється творчість львівського митця, члена Національної спілки художників України, лікаря-хірурга за освітою. Вперше охарактеризовано його творчі здобутки в галузі скульптури малих форм та малярства. Проаналізовано особливості творчої манери, відзначено композиційно-пластичні та образно-сюжетні риси скульптурних творів, своєрідність засобів виразності живописної мови його картин.

Ключові слова: скульптура малих форм, композиційно-пластичні принципи, гротеск, іронія, локальна колористика.

Аннотация. В статье освещается творчество львовского художника, члена Национального союза художников Украины, врача-хирурга по образованию. Впервые охарактеризованы его творческие достижения в области скульптуры малых форм и живописи. Проанализированы особенности творческой манеры, отмечены композиционно-пластические и образно-сюжетные черты скульптурных произведений, своеобразие средств выразительности живописного языка его картин.

Ключевые слова: скульптура малых форм, композиционно-пластические принципы, гротеск, ирония, локальная колористика.

Summary. The article highlights the work of Lviv artist, member of the National Union of Artists of Ukraine, a surgeon by training. First described his creative achievements in the field of small-scale sculpture and painting. The features of the creative manner, noted compositional plastic and figurative narrative features sculptural works, the peculiarity of their expressive pictorial language of his paintings.

Keywords: small sculptures, composite-plastic principles, grotesque, ironic, local color use.